

MỘT SỐ VẤN ĐỀ CẦN QUAN TÂM TRONG CÔNG TÁC QUẢN LÝ NHÀ NƯỚC VỀ THÔNG TIN ĐIỆN TỬ TRÊN INTERNET VÀ MẠNG XÃ HỘI

Kính thưa:.....

.....

.....

.....

Bộ Thông tin và Truyền thông và Hiệp hội internet Việt Nam vừa tổ chức kỷ niệm 15 ngày internet Việt Nam. Nhìn lại chặng đường 15 năm qua, internet đã góp phần thay đổi căn bản hầu hết các ngành, lĩnh vực, từ khoa học công nghệ đến kinh tế - xã hội, văn hóa, giải trí... Với những tác động lớn lao đến sự phát triển kinh tế - xã hội, internet đã trở thành một công cụ hữu hiệu, không thể thiếu trong một xã hội hiện đại. Có thể nói, trong những năm qua, hạ tầng internet Việt Nam đã có những bước phát triển vượt bậc và tốc độ tăng trưởng người dùng internet vào loại cao nhất trong khu vực.

1. Sự phát triển của báo chí điện tử và truyền thông xã hội

Trong những năm vừa qua, sự phát triển các dịch vụ thông tin trên nền Internet đã đem lại cho người dân trên thế giới những lợi ích không thể phủ nhận. Nhân loại trở nên gần nhau hơn, người dân có thể dễ dàng tiếp cận với những thông tin vô cùng phong phú, đa dạng và những kho dữ liệu khổng lồ được cập nhật hàng ngày, hàng giờ từ khắp nơi trên thế giới. Internet tăng cường khả năng giao lưu, trao đổi thông tin giữa mọi người với nhau, thúc đẩy xã hội phát triển. Đây là xu thế phát triển chung của thời đại khoa học công nghệ.

Theo số liệu của Trung tâm internet Việt Nam, đến tháng 11 năm 2012, Việt Nam có hơn 30 triệu người sử dụng Internet, chiếm tỷ lệ 35,5% dân số, là một trong những quốc gia phát triển Internet nhanh nhất trên thế giới.

Cùng với đó, thông tin điện tử trên mạng internet, bao gồm báo chí điện tử và truyền thông xã hội cũng có sự phát triển rất nhanh chóng. Tính đến cuối năm 2012, cả nước có 12 báo, tạp chí thuần nhất là báo chí điện tử, gần 300 trang tin điện tử của các báo, tạp chí, đài phát thanh - truyền hình. Về truyền thông xã hội, có hơn 1.200 trang tin điện tử tổng hợp đã được cấp phép, 330 mạng xã hội đã đăng ký hoạt động và một số lượng rất lớn các blog cá nhân.

Kết quả nghiên cứu năm 2011 của một công ty chuyên về điều tra xã hội học trong lĩnh vực internet cho thấy: Hơn 95% số người truy cập internet để đọc thông tin, chủ yếu thông qua các website tổng hợp và các mạng xã hội (MXH); và một tỷ lệ tương tự sử dụng công cụ tìm kiếm thông tin khi sử dụng

internet. Theo đó, nhu cầu tìm kiếm và sử dụng thông tin là nhu cầu chủ đạo của người dùng internet. Báo cáo 2011 của Yahoo! về internet Việt Nam tại 4 thành phố lớn cũng cho thấy, lần đầu tiên, tỷ lệ người tìm kiếm thông tin trên internet đã cao hơn tỷ lệ người đọc báo in và nghe đài.

Điều đó cho thấy, internet đã trở thành phương tiện truyền thông rất quan trọng, và thậm chí đang từng bước lấn át các phương tiện truyền thông truyền thống như báo, tạp chí in.

2. Một số vấn đề đặt ra đối với công tác quản lý nhà nước

a. Internet từng bước khẳng định vai trò thiết yếu trong đời sống xã hội; thúc đẩy phát triển internet là xu thế tất yếu.

Internet ngày nay đã trở thành môi trường cung cấp, chia sẻ, trao đổi, khai thác, sử dụng thông tin cho mọi người dân. Internet còn là kho tàng tri thức vô giá của nhân loại được tích lũy cùng với sự phát triển, được lưu trữ và cung cấp cho cộng đồng. Ngày nay, hầu như các thông tin về mọi mặt đời sống xã hội đều được cập nhật hàng ngày, thậm chí hàng giờ trên mạng internet để đáp ứng nhu cầu thông tin thường xuyên, thiết yếu của người dân. Internet đang thâm nhập vào cuộc sống hàng ngày của từng con người, từng gia đình, hay rộng hơn là của xã hội và toàn thế giới. Nó đang trở thành nhu cầu không thể thiếu đối với đời sống, nó tác động một cách trực tiếp làm thay đổi nhận thức, hành vi của mỗi cá thể, qua đó tác động đến sự phát triển của toàn xã hội.

Hầu hết các quốc gia đều nhận thức được xu thế phát triển và tầm quan trọng của internet trong kỷ nguyên thông tin đối với sự phát triển xã hội và đều có những chính sách phù hợp để khai thác thế mạnh của internet phục vụ cho lợi ích quốc gia, dân tộc. Thúc đẩy phát triển internet phục vụ lợi ích của xã hội loài người đã trở thành một xu thế được khẳng định với những cam kết quốc tế mạnh mẽ của các quốc gia. Việt Nam cũng không phải là một ngoại lệ.

b. Tính hai mặt của nội dung thông tin trên internet.

Về bản chất, môi trường internet là môi trường mở, cho phép người sử dụng được tự do cung cấp, tìm kiếm và sử dụng thông tin. Vì vậy, tùy thuộc vào động cơ, mục đích và nhận thức của cá nhân, tổ chức sử dụng mà thông tin đưa lên internet là tích cực, hoặc tiêu cực, hoặc thậm chí đi ngược lại lợi ích chính đáng của cộng đồng, của xã hội. Như vậy, bên cạnh những thông tin tích cực, thúc đẩy sự phát triển xã hội, trên internet cũng tồn tại đầy rẫy những thông tin sai trái, độc hại với các tính chất khác nhau, bao gồm:

+ Thông tin không phù hợp về chuẩn mực đạo đức, văn hóa, thuần phong mỹ tục như kích động dân ô đội trụ, kích động tình dục, bạo lực, bôi nhọ đời tư, vu khống

+ Thông tin sai trái, độc hại có tính chất tội phạm tin học như: lừa đảo trên mạng, đánh cắp thông tin, mật khẩu, phát tán virus

+ Thông tin sai trái có tính chất chính trị: xuyên tạc sự thật lịch sử, phủ nhận chủ nghĩa Mác - Lênin, tư tưởng Hồ Chí Minh; xuyên tạc chống phá đường lối, chủ trương, chính sách của Đảng, Nhà nước, đe dọa an ninh quốc gia.v.v...

Nhận thức được tính hai mặt của nội dung thông tin trên giúp chúng ta có định hướng chính sách và giải pháp quản lý thông tin phù hợp với tính chất thông tin, nhằm phát huy mặt tích cực và hạn chế những tác động tiêu cực của thông tin sai trái, độc hại.

c. Tính hai mặt của sự phát triển công nghệ internet.

Do bản chất công nghệ, internet là môi trường mở hướng tới tự do internet cho cộng đồng trên toàn thế giới, cho phép người sử dụng được tự do cung cấp, tìm kiếm và sử dụng thông tin mà không có giới hạn về địa lý, lãnh thổ. Trong đa số các trường hợp, thông tin về cá nhân của người dùng không cần xác thực.

Điều đó một mặt tạo điều kiện thuận lợi một cách tối đa cho người muốn sử dụng internet, loại bỏ tối đa những ràng buộc về pháp lý, những mặc cảm trong ý thức để tham gia vào môi trường thông tin trên internet; mặt khác, nó cũng tạo cơ hội cho những tổ chức, cá nhân với động cơ xấu có thể che dấu danh tính để cung cấp thông tin sai trái, độc hại; thậm chí xóa bỏ dấu vết để thực hiện hành vi tội phạm, lừa đảo, trong đó phổ biến nhất là những hành vi tội phạm xuyên quốc gia. Việc phát hiện, ngăn chặn những hành vi sai trái trên môi trường internet toàn cầu như vậy về phương diện kỹ thuật là rất khó khăn, đòi hỏi sự phối hợp tích cực của các quốc gia, nhưng trong nhiều trường hợp là không thể do sự khác biệt về môi trường pháp lý giữa các quốc gia.

Tính hai mặt của công nghệ internet đang là thách thức đối với những quốc gia muốn thực thi luật pháp của mình để điều chỉnh những hành vi vi phạm pháp luật trên mạng internet toàn cầu.

d. Vai trò và tác động của truyền thông xã hội ngày càng phức tạp.

- Ưu thế của truyền thông xã hội

+ Tổng hợp thông tin từ nhiều nguồn khác nhau và cho phép cá nhân tham gia cung cấp thông tin mà không cần công khai danh tính. Vì vậy, thông tin của truyền thông xã hội có tính cập nhật thường xuyên, nội dung thông tin phong phú, đa dạng từ nhiều nguồn, nhiều địa bàn, nhiều lĩnh vực đời sống xã hội;

+ Thông tin được phát tán, lan truyền rất nhanh thông qua các mạng xã hội, hầu như không có giới hạn về biên giới, lãnh thổ; dễ tạo hiệu ứng xã hội theo chiều rộng.

+ Bên cạnh việc tìm kiếm và cung cấp thông tin, truyền thông xã hội còn tạo ra khả năng giao lưu, chia sẻ, kết nối cộng đồng rất thuận lợi. Đây là tính năng đặc biệt hấp dẫn đối với giới trẻ ngày nay.

Số liệu thống kê người dùng internet cuối tháng 7 năm 2012 của Google cho thấy, trong số 10 website có số lượng người dùng nhiều nhất tại Việt Nam, thì đứng đầu là 4 website truyền thông xã hội, sau đó mới đến các báo điện tử.

Vì vậy, truyền thông xã hội đang ngày càng thu hút đông đảo người dùng internet, nhất là trong những năm gần đây, và đang có sự dịch chuyển thói quen tìm kiếm thông tin từ các website thông tin chính thống sang các website truyền thông xã hội, nhất là các trang thông tin điện tử tổng hợp.

- Mặt trái của truyền thông xã hội.

Bên cạnh những ưu thế, truyền thông xã hội cũng thể hiện những mặt trái, đó là:

+ Thông tin không chính thống, mang tính cá nhân, thiếu chọn lọc, dàn trải, vụn vặt;

+ Thông tin khó xác định nguồn tin, khó kiểm chứng;

+ Thông tin có động cơ, mục đích không rõ ràng hoặc động cơ xấu nhằm mục đích xuyên tạc, lừa đảo, vu khống.

Điều đó có nghĩa là, truyền thông xã hội một khi được sử dụng vào các mục đích lừa đảo, vi phạm pháp luật, đi ngược lại lợi ích chính đáng của cộng đồng, xã hội, đe dọa an ninh quốc gia thì hậu quả cũng vô cùng to lớn và nặng nề, nhất là khi người sử dụng đa số là giới trẻ, còn thiếu bản lĩnh, tinh táo khi tiếp nhận thông tin trên internet.

Gần đây, các cuộc biểu tình chống chính phủ, lật đổ chính phủ tại các quốc gia Châu Âu, Bắc Phi đều có nguyên nhân sâu xa từ việc các phần tử chống đối lợi dụng Internet để tuyên truyền, xúi giục và kêu gọi dân chúng xuống đường biểu tình, lật đổ. Cuộc biểu tình đánh chiếm phố Wall tại New York, Mỹ bắt đầu vào ngày 17/9/2011, đã lan ra khắp thế giới từ châu Á và châu Mỹ tới châu Phi và châu Âu với sự giúp đỡ đặc lực của Internet và truyền thông xã hội.

3. Thực trạng và một số bất cập trong công tác quản lý

Trên thực tế Internet đang thể hiện ngày càng rõ nét đặc trưng của một xã hội ảo, phản ánh ngày càng toàn diện các hoạt động của đời sống thật ở mức độ tự do hơn cho mỗi cá thể, và do đó, gây khó khăn, phức tạp hơn cho công tác quản lý của nhà nước đối với lĩnh vực này.

a. Cần có sự thống nhất về quan điểm và sự tham gia có trách nhiệm của các ngành, các cấp, các tổ chức xã hội:

Sự phát triển của Internet là xu thế tất yếu, không thể cưỡng lại thì về nguyên tắc phải xác định “sống chung” với nó, vì thế, quan điểm xuyên suốt và nhất quán phải là: *Quản lý phải theo kịp sự phát triển*. Để thực hiện được điều này không hề đơn giản, bởi lẽ, internet là công nghệ mới, phát triển với tốc độ chóng mặt, là môi trường mở mang tính toàn cầu, hướng tới tự do cho cộng đồng mà không bị giới hạn về địa lý, lãnh thổ.

Và nếu thừa nhận Internet đang thể hiện ngày càng rõ nét đặc trưng của một xã hội ảo, phản ánh ngày càng toàn diện các hoạt động của đời sống thật, thì rõ ràng chỉ Bộ Thông tin và Truyền thông cùng với Bộ Công an là không thể quản lý có hiệu quả được. Bởi lẽ, để quản lý xã hội thực hiện nay, chúng ta đang có tới 22 Bộ, cơ quan ngang Bộ và hệ thống chính quyền hành chính 4 cấp, với hàng triệu công chức, viên chức. Đã đến lúc chúng ta phải nhận thức đầy đủ rằng, để quản lý internet (tức là quản lý xã hội ảo) một cách hữu hiệu, theo hướng tích cực, cần có sự chung tay tham gia vào cuộc của nhiều Bộ, ngành, nhiều tổ chức xã hội theo đúng chức năng, nhiệm vụ đã được pháp luật quy định. Thời gian qua, bên cạnh sự vào cuộc quyết liệt Bộ Thông tin và Truyền thông cùng với Bộ Công an, rõ ràng nhận thức về trách nhiệm và sự phối hợp của các Bộ, ngành khác còn nhiều hạn chế.

b. Công tác xây dựng và thực thi văn bản quy phạm pháp luật còn bất cập

Internet là lĩnh vực đặc thù có sự phát triển nhanh, mạnh, gắn liền với sự phát triển của thế giới. Vì vậy, hệ thống các văn bản quy phạm pháp luật quản lý lĩnh vực này cũng đòi hỏi phải được bổ sung, điều chỉnh thường xuyên cho phù hợp với sự phát triển và yêu cầu quản lý. Đến nay, mặc dù hệ thống văn bản điều chỉnh các hoạt động liên quan đến việc cung cấp, sử dụng thông tin trên Internet đã được ban hành, được bổ sung, điều chỉnh khá nhiều, nhưng trên thực tế vẫn còn bộc lộ những bất cập, chưa đồng bộ, chưa theo kịp sự phát triển và thiếu các quy định cụ thể để phân định rõ ràng, chính xác các hành vi vi phạm pháp luật.

Về nguyên tắc, doanh nghiệp và người dân được làm tất cả những điều pháp luật không cấm. Vấn đề khó khăn trong việc xây dựng và áp dụng chính sách pháp luật là do tính chất mở và không biên giới của Internet. Để ban hành được “những điều cấm” trong quản lý internet đã là khó khăn, phức tạp, nhưng để thực hiện được “những điều cấm” đó lại càng khó khăn bội phần, không chỉ vì tính chất của công nghệ mà còn vì những vấn đề mang tính chính trị. Một hành vi trên Internet có thể vi phạm pháp luật của nước này, nhưng lại là được phép ở một quốc gia khác, vì vậy việc xử lý vi phạm, yêu cầu gỡ bỏ thông tin sai trái trên môi trường mạng cũng bị giới hạn, chỉ có tác dụng nhất định khi người vi phạm, hành vi vi phạm xảy ra ở quốc gia đó.

b. Năng lực quản lý nhà nước còn chưa theo kịp sự phát triển

- Công tác thu thập, phát hiện, xử lý thông tin sai phạm chưa hiệu quả

Việc tổ chức thu thập thông tin, phát hiện thông tin sai phạm là công việc quan trọng đầu tiên để xác định các nội dung thông tin xấu trên internet cần xử lý. Tuy nhiên trong thời gian vừa qua, công việc này còn nhiều hạn chế do đội ngũ cán bộ quản lý thông tin trên internet còn rất thiếu về số lượng từ trung ương đến địa phương; trình độ năng lực chuyên môn nghiệp vụ chưa theo kịp sự phát triển.

- Trang thiết bị kỹ thuật phục vụ cho việc lưu trữ phân tích, đánh giá thông tin sai phạm còn nhiều hạn chế.

- Chưa có cơ chế khuyến khích, phát huy sự phát hiện của cộng đồng mạng và người sử dụng. Đây là kênh quan trọng nhằm phát hiện kịp thời và hiệu quả các sai phạm.

- Cơ chế thẩm định, kết luận nội dung thông tin sai phạm còn cứng nhắc, chưa linh hoạt, còn thiếu sự phối hợp giữa các bộ, ngành có liên quan, trong nhiều trường hợp bị lợi dụng kích động, gây khó khăn cho việc tạo sự đồng thuận của dư luận xã hội; tạo ra áp lực lớn cho cơ quan chức năng, nhất là đối với những thông tin nhạy cảm về chính trị, đối ngoại ... mà dư luận quốc tế đang quan tâm

- Công tác thanh tra, kiểm tra và xử lý sai phạm chưa hiệu quả.

Công tác thanh tra, kiểm tra và xử lý sai phạm tuy đã được tăng cường nhưng năng lực bộ máy thanh tra, kiểm tra xử lý vi phạm còn hạn chế, rất thiếu về số lượng thanh tra chuyên ngành; năng lực kỹ thuật xử lý, ngăn chặn thông tin sai phạm từ các máy chủ đặt tại nước ngoài còn nhiều bất cập. Chế tài xử lý chưa đủ mạnh, chưa đạt được hiệu quả răn đe cần thiết.

Trên thực tế, nguồn phát tán thông tin sai phạm chủ yếu là từ các máy chủ nước ngoài nhằm tránh sự điều chỉnh của pháp luật Việt Nam, trong nhiều trường hợp không điều chỉnh bằng các biện pháp hành chính được;

c. Môi trường pháp lý không bình đẳng giữa các doanh nghiệp cung cấp dịch vụ nội dung trên internet trong nước và nước ngoài

Các doanh nghiệp trong nước chịu sự điều chỉnh chặt chẽ của luật pháp Việt Nam, trong khi đó các doanh nghiệp của nước ngoài cung cấp dịch vụ xuyên biên giới vào Việt Nam bị điều chỉnh rất hạn chế, thậm chí không điều chỉnh được bằng các biện pháp hành chính. Điều đó vô hình chung đã tạo điều kiện thuận lợi hơn cho các doanh nghiệp nước ngoài, làm cho dịch vụ nước ngoài trở nên hấp dẫn hơn, có lợi thế cạnh tranh lớn hơn và ngày càng thu hút

nhiều người dùng Việt Nam, nhất là dịch vụ mạng xã hội, dịch vụ tìm kiếm, giải trí điện tử trên mạng.

d. Hiệu quả công tác tuyên truyền giáo dục nâng cao nhận thức người dùng internet chưa cao

Công tác thông tin tuyên truyền, giáo dục nhằm nâng cao nhận thức của mọi người dân chưa được tiến hành thường xuyên, rộng khắp và thường xuyên; hình thức truyền thông chưa phong phú, hấp dẫn, chưa phù hợp với từng lứa tuổi, nhất là tầng lớp thanh thiếu niên dễ bị tác động tiêu cực của thông tin trên mạng.

4. Hệ thống các giải pháp

Do tính mở của công nghệ, tính hai mặt của thông tin trên internet và do nhu cầu tất yếu sử dụng dịch vụ và nội dung thông tin trên internet, các giải pháp quản lý phải hướng tới việc phát huy những mặt tích cực, đồng thời hạn chế những tác động tiêu cực của internet; các biện pháp cấm đoán cực đoan bằng hành chính và kỹ thuật chỉ mang lại hiệu quả hạn chế. Vì vậy, chính sách quản lý phải là sự kết hợp đồng bộ nhiều nhóm giải pháp, bao gồm cả giải pháp hành chính, giải pháp kỹ thuật và giải pháp tuyên truyền giáo dục, trong đó tuyên truyền giáo dục nâng cao nhận thức của người sử dụng internet là giải pháp thường xuyên, liên tục, lâu dài và đóng vai trò chủ đạo để người dùng internet từng bước thích ứng một cách tích cực với môi trường mạng, biết sàng lọc thông tin xấu, tiếp nhận thông tin hữu ích.

Các nhóm giải pháp chủ yếu bao gồm:

a. Bổ sung, hoàn thiện hệ thống văn bản quy phạm pháp luật, bảo đảm môi trường pháp lý rõ ràng, công khai, minh bạch và bình đẳng cho mọi đơn vị, cá nhân cung cấp và sử dụng thông tin internet trên lãnh thổ Việt Nam.

- Rà soát và sửa đổi, bổ sung nhằm nâng cao tính hiệu lực, hiệu quả các văn bản hiện có cho phù hợp với yêu cầu thực tiễn;

- Xây dựng các văn bản mới phù hợp với xu thế phát triển và yêu cầu công tác quản lý nhà nước;

- Nghiên cứu đề xuất, đàm phán các cơ chế phối hợp giữa các quốc gia trong việc quản lý các dịch vụ thông tin xuyên biên giới phù hợp với các cam kết quốc tế và yêu cầu hội nhập.

b. Có chính sách khuyến khích các doanh nghiệp Việt Nam

Với quan điểm “lấy cái đẹp dẹp cái xấu”, cần phải tạo ra nhiều dịch vụ hấp dẫn, lành mạnh về thông tin và giải trí để thu hút người sử dụng trong nước, giảm thiểu tác động tiêu cực của thông tin xấu; do môi trường pháp lý không bình đẳng về quản lý nội dung thông tin trên internet giữa doanh nghiệp trong

nước và doanh nghiệp nước ngoài, dịch vụ internet của các doanh nghiệp Việt Nam không thu hút được người dùng Việt Nam như dịch vụ của các doanh nghiệp nước ngoài.

Vì vậy, cần có cơ chế đặc thù khuyến khích phát triển một số dịch vụ internet quan trọng để thu hút người dùng Việt Nam; tập trung phát triển các dịch vụ quan trọng nhất như mạng xã hội, công cụ tìm kiếm và các dịch vụ giải trí trực tuyến.

c. Nâng cao năng lực bộ máy quản lý nhà nước về tổ chức bộ máy, về nguồn nhân lực, về cơ sở vật chất và trang thiết bị kỹ thuật công nghệ cao, hiện đại bảo đảm triển khai có hiệu quả các biện pháp quản lý về cả hành chính và kỹ thuật để kịp thời phát hiện, ngăn chặn và xử lý nghiêm các sai phạm theo pháp luật.

d. Tuyên truyền giáo dục nâng cao nhận thức cộng đồng

Đây là nhóm giải pháp có ý nghĩa then chốt và lâu dài nhằm nâng cao dân trí một cách toàn diện, để mỗi người dân, đặc biệt là thế hệ trẻ, học sinh, sinh viên có ý thức tự bảo vệ mình và trở thành bộ lọc thông tin, hướng dẫn những người xung quanh nhận biết, sàng lọc các thông tin xấu, thông tin độc hại.

e. Huy động sức mạnh của cả hệ thống chính trị từ trung ương đến địa phương, phối hợp trách nhiệm giữa các cơ quan chức năng với các tổ chức, đoàn thể, giữa gia đình và nhà trường, giữa ý thức cá nhân với các phong trào mang tính cộng đồng hướng tới một văn hóa internet lành mạnh, đóng góp ngày càng tích cực và hiệu quả vào sự phát triển của toàn xã hội./.

Hoàng Vĩnh Bảo

**Cục trưởng Cục Quản lý Phát thanh, Truyền hình
và Thông tin điện tử.**